Tulevaisuusvaliokunta on viime vuosina ottanut monessa eri yhteydessä kantaa uusien mittareiden ja arviointimenetelmien tarpeeseen ja edellyttänyt julkaisuissaan[1], lausunnoissaan[2] ja mietinnöissään[3] parempia työkaluja politiikkajohdonmukaisuuteen ja poliittisten päätösten vaikutusten arvioimiseen. Tällaisia ovat esimerkiksi bkt-mittaria täydentävät kestävän hyvinvoinnin mittarit, ilmiöpohjainen budjetointi, kestävän kehityksen ja kestävän kasvun edistymisen ylivaalikautinen arviointi hallituksen talousarvioissa ja julkisen talouden suunnitelmissa sekä vaihtoehtoiskustannusten laskeminen hyvinvointi-/ tulevaisuusinvestoinneille, jotta ne voidaan paremmin erottaa juoksevista kuluista.

Vuonna 2021 tulevaisuusvaliokunta uudisti Agenda2030-mietinnössään (TuVM 1/2021 vp) valiokunnan aiemmat politiikkajohdonmukaisuuteen ja kestävän hyvinvoinnin edistymisen seurantaan liittyvät ponnet muotoon:

> *”4. edistää kestävän kehityksen politiikassa ilmiöpohjaista toimintamallia, tunnistaa ja ottaa huomioon Agenda2030 toimenpideohjelman tavoitteiden ja toimien sekä näihin kytkeytyvien teknologiaratkaisuiden keskinäisriippuvuudet sekä yhteis-, ristikkäis- ja ulkoisvaikutukset, kehittää suomalaisen kulutuksen rajat ylittävien vaikutusten mittaus- ja raportointitapaa, pyrkii Agenda2030-toimenpideohjelmassa kokonaiskestävyyden edistämiseen, kehittää tavoitteita ja toimenpiteitä konkretisoivia ja arvioivia mittareita, joilla voidaan seurata kestävän kehityksen edistymistä pitkäjänteisesti yli budjetti- ja vaalikausien, hyödyntää näitä mittareita muun muassa Agenda2030-selonteossa sekä kestävän kehityksen budjetoinnissa julkisen talouden suunnitelmissa ja talousarvioissa. Määrällisten mittareiden rinnalle tarvitaan myös laadullista edistymisen ja sen esteiden analyysiä.*
>
> *5. kehittää ja resursoi osana tietoon perustuvaa päätöksentekoa myös arviointia. Arviointia on tehtävä sekä etukäteen että jälkikäteen, ja arvioinnin tulokset on myös aidosti huomioitava lainvalmistelussa. Tarvetta on erityisesti kestävän kehityksen arvioinnille, lapsivaikutusten arvioinnille, yritysvaikutusten arvioinnille, teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten ja teknologian terveysvaikutusten arvioinnille sekä tiedolle kestävän kehityksen ja hiilineutraaliuden edistämistoimien kustannuksista ja taloudellisista vaikutuksista, vaihtoehtoisten toteutustapojen kustannuksista ja toimimattomuuden hinnasta.”*

Tulevaisuusvaliokunnan keskusteluissa on usein viitattu kahdenlaiseen bkt:n kasvuun: 1) sellaiseen, jolla lisätään kansalaisten hyvinvointia ja edistetään kestävää kasvua ja 2) sellaiseen, joka ei edistä tai jopa vähentää kansalaisten hyvinvointia ja kestävää kehitystä. Poliittisille päättäjille on tärkeää kyetä erottamaan nämä kaksi kasvun polkua toisistaan.

Samankaltainen asetelma liittyy myös vientiin. Kaikki vienti ei ole samanarvoista, vaan osa siitä työllistää enemmän Suomessa. Viennin ja tuonnin eri osa-alueisiin voi liittyä myös eroavaisuuksia hiilijalan- ja kädenjäljen suhteen (TuVM 1/2021):

> *”Vaikka Suomi on ollut Agenda2030-toimenpideohjelman YK:n vuosittaisissa Sustainable Development Report -arvioissa kolmen parhaan maan joukossa ja tänä vuonna (2021) jopa paras, Suomen sijoitus 193 maan kestävyysvertailussa tipahtaa sijalle 135, kun mitataan sitä, millainen vaikutus omilla toimillamme on muiden valtioiden kykyyn saavuttaa kestävyystavoitteet. Tämä johtuu osittain pohjoisessa maassa tarvittavasta lämmitysenergiasta sekä pitkistä välimatkoista, mutta myös elämäntapamme kytkeytymisestä globaaliin massakulutuskulttuuriin, johon liittyen suomalainenkin kulutus*

[1] Esimerkiksi *Hyvinvointitalouden mittareiden käyttökelpoisuus päätöksenteossa* (TuVJ 8/2018)
[2] Esimerkiksi TuVL 3/2017, TuVL 6/2017, TuVL 1/2018, TuVL 4/2018, TuVL 2/2019, TuVL 1/2020, TuVL 1/2021 ja TuVL 7/2021.
[3] Esimerkiksi TuVM 1/2017, TuVM 2/2017 ja TuVM 1/2018.

synnyttää ulkomailla huomattavia päästöjä ja massiivista luonnonvarojen, kuten esimerkiksi veden, käyttöä.

Suomen ekologisen velkaantumisasteen eli Suomen maapallon luonnonvaroista käyttämän osuuden todettiin olevan vuoden 2021 luvuilla laskettuna 265 %. Globaalin tilanteen kestämättömyyden takia ilmastokriisi sekä luontopääoman väheneminen tulisi useiden asiantuntijalausuntojen mukaan ottaa talouspolitiikan mallien osaksi samalla vakavuudella kuin talouskasvu, kulutus ja työllisyys."

Näihin haasteisiin tulevaisuusvaliokunta etsi vastauksia tilatessaan Tilastokeskukselta selvityksen arvonlisäpohjaisesta ulkomaankaupantilastoinnista. Selvityksen tavoitteena oli tuottaa arvonlisäpohjaisen ulkomaankauppatilaston ohjekirja, jonka avulla uusi tilasto voidaan saattaa laajempaan käyttöön. Lisäksi Tilastokeskus kartoitti jo olemassa olevia kestävän kasvun määritelmiä yritysnäkökulmasta ja kokeili määritelmien integroimista arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan kehikkoon. Voidaanko esimerkiksi ympäristö- ja luonnonvaratilastojen tietoja, kuten toimialoittaisia päästötietoja (CO_2, N_2O, CH_4 jne.) integroida arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan kehikkoon? Tilastokeskus selvitti myös yritystason päästötietojen kattavuutta ja niiden tuomia mahdollisuuksia tämän tilaston näkökulmasta. Vaikka kaikkea ei olisikaan vielä mahdollista tehdä, niin tärkeää on vähintään tunnistaa seuraavat kehityskohteet mahdollisia jatkohankkeita varten.

Tilastokeskuksen mukaan arvonlisäpohjainen ulkomaankaupantilastointi vastaa muun muassa seuraavanlaisiin kysymyksiin:

- Mikä on ollut kotimaisen tuotannon osuus viennistä?
- Onko viennin aikaansaamiseksi käytetty paljon tuontipanoksia, jolloin kotimaan siivu on pienempi?
- Onko toimialojen välillä erovaisuuksia, onko jollakin toimialalla korkeampi viennin kotimaisuusaste?
- Millaiset työpaikat ovat herkimpiä viennin suhdannevaihteluille, millaisiin työpaikkoihin vientiyrityksiin panostaminen vaikuttaa?

Selvityksen pääviestinä voidaan pitää seuraavia asioita:

- Bruttoviennin arvo ei ole yksinään riittävä kuvaamaan viennin merkitystä Suomelle esimerkiksi tietyn kohdemaan, toimialan tai tietyntyyppisten yritysten näkökulmasta.
- Kun bruttoviennin arvon lisäksi huomioidaan myös viennin rakenne, voidaan tehdä parempia päätelmiä. Analyysimahdollisuudet ulottuvat yritysten koon ja konsernisuhteen lisäksi myös kauppakumppanimaihin sekä työpaikkariippuvuuksiin
- Jatkossa tilasto voidaan laajentaa kattamaan myös yrityksen omistajatyypin (kotimainen vs. ulkomainen) mukainen jaottelu

Arvonlisäpohjainen ulkomaankauppatilasto (*Trade in Value Added, TiVa-tilasto*) antaa Tilastokeskuksen mukaan tarkan arvion siitä, kuinka suuri osa suomalaisyritysten viennin arvosta on luotu Suomessa ja miten paljon eri toimialojen vienti vaatii ulkomailta tuotuja tuotantopanoksia. Jokaisen toimialan viennistä pystytään TiVa-tilastolla kuvaamaan mistä maasta tai alueelta tulevia ja minkä toimialojen tuotantopanoksia tarvitaan vientiin menevien tuotteiden tuottamiseen ja mihin maahan näitä tuotteita viedään. Näiden virtojen rakenteita tarkastelemalla tiedämme miten paljon kotimarkkinatoimialojen tuotantopanoksia ja ulkomaisia tuotantopanoksia tarvitaan minkäkin toimialan vientiin ja mistä maista tuoduista tuotantopanoksista eri toimialat Suomessa ovat riippuvaisia. TiVa-tilastolla voidaan tehdä näkyväksi myös se, kuinka moni suomalainen työpaikka on joko suoraan tai epäsuorasti riippuvainen vientikysynnästä ja minkä koulutusasteen työvoimaa eri suhteessa ulkomaankauppaan toimivissa yrityksissä tarvitaan. Tällainen tilastointi tukee myös tilannekuvan luomista erilaisten kriisien mahdollisista vaikutuksista ulkomaankauppaamme.

TiVa-tilasto luo helposti hahmotettavan kuvan maailmantalouden hyödykevirtojen hyvin monimutkaisesta verkosta ja tarjoaa perustan maailmantalouden verkoston ymmärtämistä vaativalle analyysille.

Sen sijaan yritystason arvioita vihreän liiketoiminnan tunnusluvuista ei nykydatalla Tilastokeskuksen selvityksen perusteella pystytä tuottamaan tavanomaista tilastojen laatutasoa vastaavasti. Vaikka vihreän kasvun tunnuslukujen laskeminen on tilastojen laatutason näkökulmasta vaikeaa, niin se ei kuitenkaan Tilastokeskuksen mukaan tarkoita sitä, etteikö karkeita arvioita olisi mahdollista tehdä.

Tilastontuottajalle karkean arvion laskeminen on hankala tehtävä. Toisaalta tiedonkäyttäjille perusteltavissa oleva karkea arvio on hyödyllisempi kuin ei arviota ollenkaan. Siksi Tilastokeskus toteaa selvityksessään, että vaikka nykystandardeilla ja vihreän kasvun määritelmillä ei tarkkoja tunnuslukuja pystytä tuottamaan, niin mikäli tilaajan ohjaus kääntyy siihen suuntaan, että jokin arvio on parempi kuin ei arviota, niin karkean arvion laskemiseen löytynee varmasti keinot. Tämä on ollut myös tulevaisuusvaliokunnan viesti valtiovarainministeriölle, kun valiokunta on lausunut hallituksen talousarvioista ja julkisen talouden suunnitelmista (TuVL 5/2021 vp– VNS 3/2021 vp):

> *”Lausunnossaan Suomen Kestävän kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) tulevaisuusvaliokunta huomauttaa, että päätöksentekijöillä ei parhaillaan ole riittävästi tietoa hyvinvointitalouden ja kestävän kasvun tilasta ja edistymisestä politiikkajohdonmukaisuuden varmistamiseksi, vaikka hyvinvointitalous ja kestävä kasvu ovat aikamme tärkeimpiä murroksia. Tulevaisuusvaliokunta on huomauttanut kestävän kehityksen, kestävän työllistävän kasvun sekä hyvinvointitalouden mittareiden ja edistymisen arvioinnin välineiden puutteista jo monen vuoden ja usean vaalikauden ajan. Lausunnossaan (TuVL 5/2020 vp — HE 146/2020 vp) valiokunta toteaa, että kestävän kehityksen ja vihreän siirtymän toteutumista on vaikeuksista huolimatta kyettävä arvioimaan luotettavaan tietoon perustuen niin vuosittain kuin eri vuosien välillä.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa vakavasti, että eduskunnan tulevaisuusmietinnössä on mittareiden ja indikaattoreiden kehittämistä edellyttävät voimassa olevat ponnet: ”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto… 4. täydentää valtion tulo- ja menoarviota laadittaessa BKT-mittaria luonnonvarojen kulutusta sekä hyvinvoinnin määrää paremmin arvioivalla satelliittitilinpidolla sekä yhdistelmäindikaattoreilla… 7. selvittää, tarvitaanko BKT-mittarin rinnalle uusia mittareita digitalisaation ja digitaalisen liiketoiminnan vaikutusten ymmärtämiseksi.”*
>
> *Lausunnossaan valtion talousarvioksi vuodelle 2021 (TuVL 5/2020 vp — HE 146/2020 vp) valiokunta esittää tarpeen arvonlisäpohjaiselle ulkomaankaupan tilastoinnille, luonnonvarakirjanpidolle, kiertotalouteen liittyvälle tilastoinnille sekä kestävän hyvinvoinnin indikaattoreille ja mittareille tietopohjaksi vihreän siirtymän globaaleille liiketoimintaekosysteemeille ja kestäville investoinneille.*
>
> *Lausunnossaan Suomen kestävän kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) tulevaisuusvaliokunta vaatii ehdottomasti kestävän kasvun tietopohjan varmistamista ja Tilastokeskuksen resurssien turvaamista tässä asiassa.*
>
> *Tulevaisuusvaliokunta kannustaa valtiovarainministeriötä kotimaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön ja pilotoimaan lupaavimpia ratkaisuja, joissa kestävän kehityksen ja vihreän siirtymän tietopohjainen seuranta kytketään julkisen talouden suunnitteluun ja seurantaan.”*

Arvonlisäperusteisen ulkomaankaupan tilastoinnin jatkokehitystyössä on tulevaisuusvaliokunnan mielestä tärkeää laskea myös vihreää liiketoimintaa kuvaavat arviot niin tarkasti kuin mahdollista. Valiokunnan katsoo,

että arvonlisäpohjaisen ulkomaankaupan tilastointikehikkoa voidaan hyödyntää ja tulee jatkossa hyödyntää maailmankaupan virtojen kuvaamiseen ja myös vihreän liiketoiminnan tunnuslukujen laskentaan.

Helsingissä 16.3.2022

Tulevaisuusvaliokunta

Joakim Strand, puheenjohtaja (r.)
Pirkka-Pekka Petelius, varapuheenjohtaja (vihr.)

Jäsenet

Marko Asell (sd.)
Harry Harkimo (liik.)
Hannakaisa Heikkinen (kesk.)
Mari Holopainen (vihr.)
Katja Hänninen (vas.)
Ville Kaunisto (kok.)
Pasi Kivisaari (kesk.)
Ari Koponen (ps.)
Antti Lindtman (sd.)
Merja Mäkisalo-Ropponen (sd.)
Arto Pirttilahti (kesk.)
Kristiina Salonen (sd.)
Sari Tanus (kd.)
Sinuhe Wallinheimo (kok.)
Jussi Wihonen (ps.)